



Pamięć bardzo rzeczowa

Wystawa pamiątek
kopernikańskich



Toruń 2023





Pamięć bardzo rzeczowa

Wystawa pamiątek
kopernikańskich

Toruń 2023

Dyrektor Muzeum Okręgowego w Toruniu: Aleksandra Mierzejewska

Autorka katalogu: Alicja Marika Lubowicka

Korekta: Hubert Smolarek

Opracowanie graficzne, skład i przygotowanie do druku: Jacek Nawrocki

Zdjęcia: Anastasiia Olha Syhlova, Krzysztof Deczyński

Obiekty w katalogu pochodzą z kolekcji pamiątek Domu Mikołaja Kopernika MOT

Katalog towarzyszy wystawie: „Pamięć bardzo rzeczowa. Wystawa pamiątek kopernikańskich”
Wystawa czynna: 27 stycznia – 30 grudnia 2023 r.

Miejsce wystawy: Muzeum Okręgowe w Toruniu, Dom Mikołaja Kopernika, sala wystaw czasowych

Kuratorka wystawy: Alicja Marika Lubowicka

Aranżacja plastyczna: Jacek Nawrocki

Obiekty na wystawie pochodzą z kolekcji pamiątek i dokumentów życia społecznego gromadzonych w Domu Mikołaja Kopernika

© Copyright by Muzeum Okręgowe w Toruniu
ISBN 978-83-66208-37-7
Toruń 2023



550. ROCZNICA URODZIN
**MIKOŁAJA
KOPERNIKA**
TORUŃ 1473-2023

Organizator wystawy:

Muzeum Okręgowe w Toruniu, Rynek Staromiejski 1, tel. +48 56 660 56 12,
e-mail: muzeum@muzeum.torun.pl, muzeum.torun.pl; bilety.muzeum.torun.pl

Dom Mikołaja Kopernika, ul. Mikołaja Kopernika 15/17, tel. +48 56 660 56 13,
e-mail: dmk@muzeum.torun.pl

Muzeum Okręgowe w Toruniu jest samorządową instytucją kultury,
której organem założycielskim jest Gmina Miasta Toruń



Pamięć bardzo rzeczowa

Wystawa pamiątek
kopernikańskich

Spis treści

Pamięć bardzo rzeczowa	5
Kto i gdzie, jak i dlaczego?	7
Narodziny i śmierć, czyli biografia rzeczy	19
Godne widzenia	26
Osiem kadrów	29
Najbrzydszy Kopernik na świecie	30



Fragment wystawy w Domu Mikołaja Kopernika

Pamięć bardzo rzeczowa

Pamiątki kupujemy, przywozimy lub darujemy po to, by przyzwać obraz chwil, ludzi czy miejsc, które są nam drogie. Metaloplastyka na ścianie, szklana ryba na telewizorze, talerz fajansowy na meblościance czy półkotapczanie, tak jak fotografie, stały się w ostatnich dekadach czymś, co dziś przywołuje wspomnienia. Cóż decyduje o tym, że pamiątkowe przedmioty są naszymi wieloletnimi towarzyszami? Czasem liczy się okrągła data, nierzadko forma, a innym razem wyjątkowość osoby darczyńcy lub obdarowywanego.

Mikołaj Kopernik, którego najbardziej znany wizerunek ukazuje tzw. portret gimnazjalny z XVI w., to dzisiaj postać szeroko rozpoznawalna kulturowo. By ją zapamiętać, albo też przypomnieć ją sobie społecznie i historycznie – zwłaszcza w XX w. – stosowano liczne i zaskakujące rozwiązania estetyczne i formalne. Można je podziwiać od 27 stycznia do 30 grudnia 2023 r. w Domu Mikołaja Kopernika, oddziale Muzeum Okręgowego w Toruniu, w ramach „Pamięć bardzo rzeczowa. Wystawa pamiątek kopernikańskich”.

Przedmioty pamiątkowe gromadzono w Domu Mikołaja Kopernika już od drugiej połowy lat 60. XX w., choć inwentarz zbiorów został zapoczątkowany oficjalnie 22 kwietnia 1976 r. wpisaniem talerza z Fabryki Fajansu we Włocławku. Przedmioty do kolekcji bywały kupowane, darowane, pozyskiwane poprzez udział w tematycznych wydarzeniach, rocznicach czy inicjatywach społecznych. Niemal wszystkie należały najpierw do osób prywatnych, których relacja z pamiątką była osobista. Jeśli trafiły do muzeum, oznacza to, iż ta relacja w pewien sposób dobiegła już końca.

Obecnie kolekcja obejmuje około 1350 wpisów inwentarzowych, a najstarsze z obiektów pochodzą z XIX w.

Wielki Kopernik, przybierając dla niektórych śmieszną materialną formę, utracił swoje symboliczne znaczenie. Ta strata jednocześnie zrodziła przedmiot jako pamiątkę – akt upamiętnienia się dokonał. Mikołaj Kopernik stał się naszym eksponatem urzeczowionym, autentycznym i unikatowym obiektem, mieszczącym w sobie wszystko to, co z nim łączymy: jego ideę, symbolikę, człowieczeństwo, pracę, życie codzienne, wizerunek czy wybitność.

Eksponaty pamiątkowe, które znajdują się na wystawie „Pamięć bardzo rzeczowa” w Domu Mikołaja Kopernika, odbyły podróż symboliczną od pamięci prywatnej ku pamięci zbiorowej. Pokazane na ekspozycji, wchodzą do rangi pamiątek publicznych, przypominających nam, jak zapamiętaliśmy postać Mikołaja Kopernika.

Osobiste relacje z pamiątką sprawiają, że dziś, poza oceną kryteriów kolekcjonerskich, umyka nam sprawa najważniejsza, a mianowicie nietowarowa wartość sentymalna, którą miał przedmiot nabywany przez osobę, celem zachowania czegoś w pamięci na zawsze.

W roku 2023 w Domu Mikołaja Kopernika ogłoszono akcję pozyskiwania i jednocześnie ratowania pamiątek kopernikańskich - „Nie wyrzucaj, oddaj do muzeum”. W jej ramach do kolekcji trafiły nie tylko rzeczy, ale także opowieści ich posiadaczy, którzy pomogli odtworzyć biografię tych przedmiotów.



Fragment wystawy w Domu Mikołaja Kopernika

Kto i gdzie, jak i dlaczego?

Pamiątki, które znajdują się w kolekcji muzealnej Domu Mikołaja Kopernika, wytwarzane były w różnych technikach, formach i z różnych materiałów. Niestety, tylko w przypadku kilku egzemplarzy ustalono w inwentarzu nazwisko autora lub projektanta. Należą do nich prace Danuty Dońskiej-Marciniakowej wykonane dla Spółdzielni „Woskochemia” w Gniewkowie, Kingi Skocińskiej dla Spółdzielni Pracy Artystów Plastyków „Wzór” w Warszawie, Jana Sowińskiego dla Włocławskich Zakładów Fajansu im. Rewolucji 1905 r. we Włocławku czy Jana Sylwestra Drosta dla Huty Szkła Gospodarczego w Żąbkowicach.

Równie nieczęsto zachowały się informacje o twórcach ludowych, wyjątek stanowi płaskorzeźba autorstwa Jana Kowalskiego z Łtawy czy prace Zofii Sikory-Grębeckiej i Ewy Wyrwy z Turku, sprzedawane w sklepie Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego.

W 1973 r. wiele zakładów produkcyjnych i spółdzielni, niczym wyrób mistrzowski, zamawiało swoją pamiątkę kopernikańską. Do najciekawszych należy papierośnica sferyczna ze Spółdzielni Rzemieślniczej Mechaników „Zodiak” w Poznaniu przy ul. Wawrzyniaka 10. Pamiątki z Kopernikiem zamawiały i darowały także firmy toruńskie: Zakłady Włókien Sztucznych „Elana”, Zakłady Maszyn Biurowych „Predom-Metron”, Zakłady Elektronowe „Unitra-Toral” i Spółdzielnia Pracy „Transportowiec”.

W Polsce były to zaś m.in.: Polskie Linie Lotnicze LOT, Podlaska Spółdzielnia Pracy Przemysłu Ludowego i Artystycznego w Węgrowie, „Art-Region” Spółdzielnia Pracy Wytwórców Rękodzieła Ludowego i Artystycznego w So-

pocie przy ul. Władysława IV 7 oraz Spółdzielnice Zrzeszenie Wytwórców Przemysłu Ludowego i Artystycznego w Warszawie.

Wyjątkowym przedmiotem jest forma z brązu do odlewania nożyka do listów z Kopernikiem na rękojeści, jak i nóż niegdyś z niej odlany. Pokazuje nam ona zwykle ukryte dla kupującego realia pracy rzemieślnika nad przedmiotem pamiątkowym.

Od lat 70. XX w. w Toruniu pamiątki z Kopernikiem wytwarzały m.in. Warsztat Rzemieślniczy Jerzego Madeya z ul. Prostej 3B i Pracownia Artykułów Pamiątkowych Franciszka Doleckiego z ul. Podmurnej 1, Powiatowa Spółdzielnia Pracy Usług Wielobranżowych „Zjednoczenie” z ul. Jęczmiennej 29 i Spółdzielnia Rzemieślnicza Wytwórczości Różnej z ul. Wielkie Garbary 2 oraz Zakład Metalografiki przy ul. Prostej 16/18 - nie brak również wyrobów ze Spółdzielni „Rzut”.

Przedmioty pamiątkowe można było nabyć w kioskach RUCH-u, sklepach CPLiA, sklepach gospodarstwa domowego w całym kraju, lokalnie zaś np. w sklepach Miejskiego Handlu Detalicznego „Podarek” przy ul. Szerokiej 43 (działał w Toruniu w latach 1953–1974) czy w toruńskim sklepie Dekora.

Do dziś zachował się katalog wyrobów proponowanych klientom dewizowym z 1973 r., wydany przez CPLiA z ofertą pamiątek, tj.: gobelinki, metaloplastyka czy wyroby gliniane z Mikołajem Kopernikiem. Obecnie na rynku antykwarycznym wisiory Spółdzielni Pracy Rękodzieła Artystycznego ORNO czy Spółdzielni Pracy Rękodzieła Artystycznego „Imago Artis” osiągają cenę do kilku tysięcy złotych. Przy

czym należy zauważyć, iż zupełną rzadkością jest dokumentacja tych wyrobów z wzorcowni, czyli miejsc, gdzie ją projektowano.

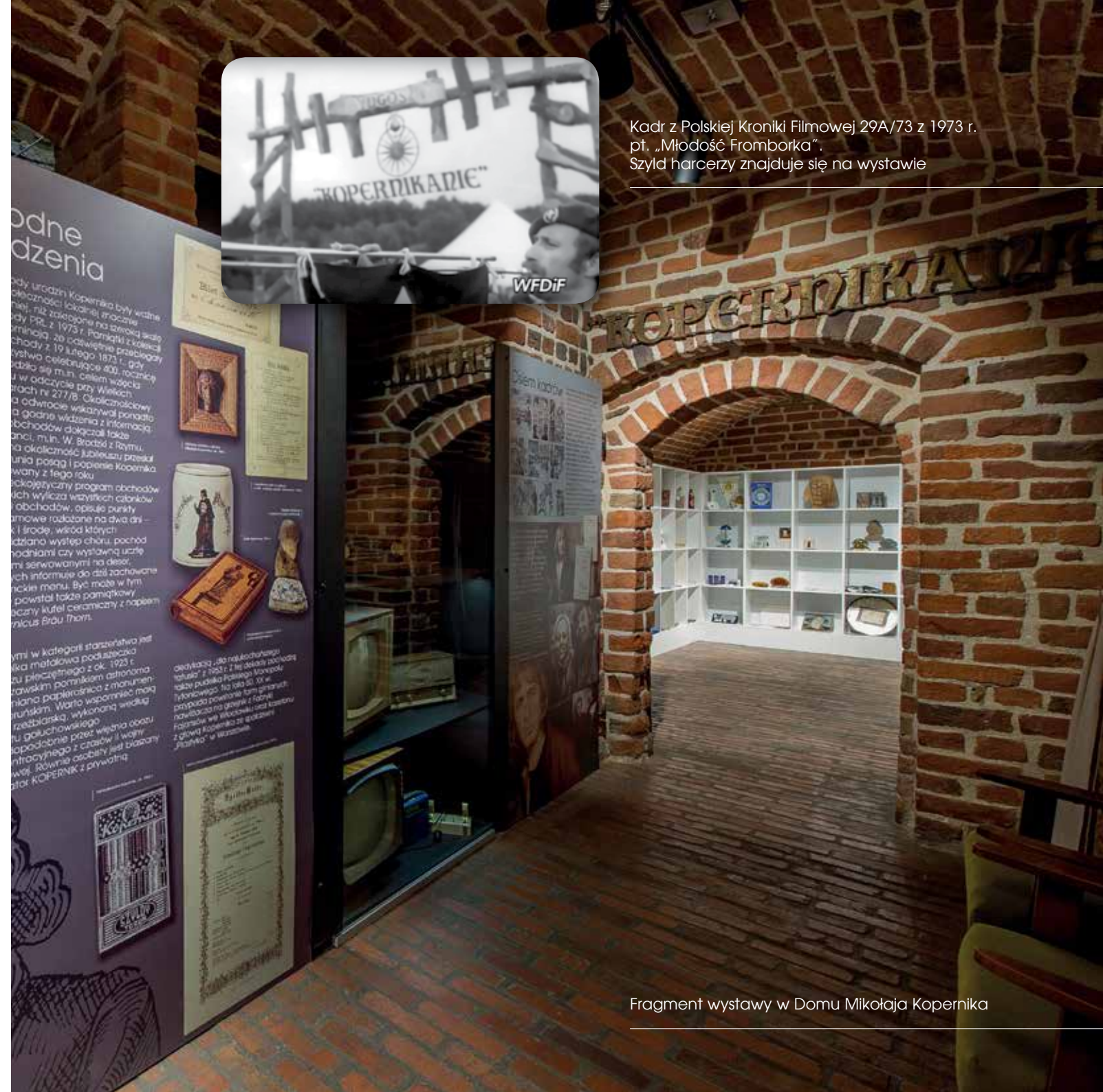
Bogate zbiory Domu Mikołaja Kopernika w Toruniu – drobne pamiątki przekazane do muzeum – to głównie przedmioty związane ze zdarzeniami organizowanymi na 500. rocznicę urodzin. Były to m.in.: zjazdy i zloty – naukowe, filatelistyczne, zawodów wszelakich, entuzjastów kopernikowskich szkół i zastępów harcerskich (Operacja FROMBORK-1001); rajdy motorowerowe i kolarskie, oficjalne obchody miejskie, wojewódzkie i ogólnopolskie, zjazdy np. Unii Astronomicznej. Wiele związanych jest z darami Ministerstwa

Spraw Zagranicznych i wizytami delegacji z całego świata, celebrycjami jubileusz 500. urodzin Kopernika. Znajdziemy tu nie tylko T-shirt od polonii australijskiej, kufel z NRD, ale także szwajcarski zegarek i przycisk do papieru z USA.

Znakomita większość przedmiotów w zbiorach to niezauważane godziny rozmów, spotkań, setki kilometrów podróży oraz przede wszystkim poświęcenie osobiste i finansowe kilku pokoleń opiekunów pamięci o Mikołaju Koperniku. To im, a także wszystkim darczyńcom w podziękowaniu za tę pamięć bardzo rzeczową i nieposkromiony sentyment do pamiątek, dedykowana jest wystawa oraz katalog.



Inwentarz pamiątek okolicznościowych w Domu Mikołaja Kopernika



Kadr z Polskiej Kroniki Filmowej 29A/73 z 1973 r. pt. „Młodość Fromborka”. Sztyld harcerzy znajduje się na wystawie

Fragment wystawy w Domu Mikołaja Kopernika

**Projektanci
i wytwórcy**

Talerz,
proj. Maria Wolska,
Włocławskie Zakłady
Fajansu im. Rewolucji
1905 r., 1967



Świece
kopernikańskie,
proj. Danuta
Dońska-Marciniak,
Spółdzielnia
„Woskochemia”
Gniewkowo, 1969



Płaskorzeźba
drewniana
Mikołaj Kopernik,
Jan Kowalski,
CPLiA, 1973



Płaskorzeźba
drewniana
Mikołaj Kopernik,
Ewa Wyrwa, 1987



Płaskorzeźba
drewniana
inspirowana dziełem
Jana Matejki, Zofia
Sikora-Grębecka,
CPLiA, 1973



Rycina Kopernika
na tkaninie, proj.
Kinga Skocińska,
Spółdzielnia Pracy
Artystycznej „Wzór”
w Warszawie, 1970

Wazonik naścienny,
proj. Jan Sowiński,
Fabryka Fajansu we
Włocławku, 1965



Mikołaj Kopernik
w technice
sgraffito, Anastazja
Mieszkowska,
Spółdzielnia „Plastyk”
w Warszawie, 1970



Opakowania po
miodzie pitnym
z Nidzicy, proj. Leon
Włodarczyk, 1973

Modele gipsowe plakiety okrągłej z wizerunkiem Mikołaja Kopernika wykonał Jan Sylwester Drost na podstawie ilustracji książkowej. Plakieta tą wkomponowano w formę romboidalną i okrągłą. Całość odlana została w metalu. W formach metalowych metodą nalewania szkła w kolorze topazowym uformowano okrągłe i romboidalne plakiety z Mikołajem Kopernikiem, Huta Szkła Gospodarczego w Żąbkowicach, 1973



Plakieta Dom Mikołaja Kopernika, Spółdzielnia „Kamionka” Łysa Góra, 1976

Plakieta gliniana w metalowej oprawie, Spółdzielnia „Plastyk” w Warszawie, 1973

Papierośnica sferyczna, Spółdzielnia Rzemieślnicza Mechaników „Zodiak” w Poznaniu, 1973



Talerz rocznicowy, Włocławskie Zakłady Ceramiki Stołowej, 1973

Talerz rocznicowy, Włocławskie Zakłady Ceramiki Stołowej, 1973

Popiersie Kopernika z brązu, Zakłady Maszyn Briowych „Predom-Metron” (forma), 1973



Popiersie Kopernika z żeliwa, 1973

Popiersie Kopernika z gliny, 1973



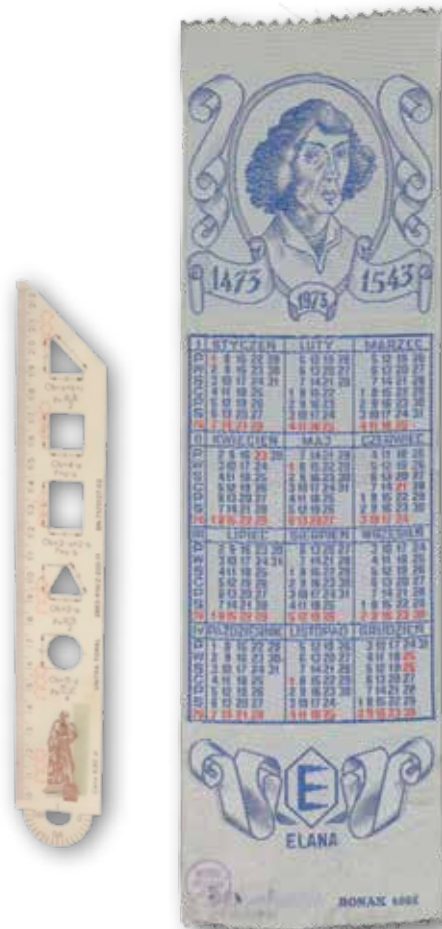
Talerz rocznicowy, Spółdzielnia „Kamionka” Łysa Góra, 1973

Talerz rocznicowy z pomnikiem warszawskim, Włocławskie Zakłady Ceramiki Stołowej, 1973

Dywanik z pomnikiem Kopernika, Zakłady Włókien Sztucznych „Elana”, 1973



Liniał z kątomierzem, Zakłady Elektronowe „Unitra-Toral”, 1975



Jedwabny kalendarz, Zakłady Włókien Sztucznych „Elana”, 1973

Plakietka metalowa z okazji Barbaruki, Zakłady Maszyn Biurowych „Predom-Metron”, 1968



Plakietka z listu pochwalnego dla pracowników, Toruńska Przędzalnia Czesankowa „Merinotex”, Toruń, 1973



Puzderko metalowe z bursztynem, „Art-Region” Spółdzielnia Pracy Wytwórców Rękodzieła Ludowego i Artystycznego w Sopocie, 1973



Skórzany wisior i plakietka metalowa na drewnie z inauguracyjnego lotu samolotu Ił-62 „Mikołaj Kopernik”, Polskie Linie Lotnicze LOT, 1972

Brązowa forma do odlewu noża, 1973

Broszka z gliny, Spółdzielnia Artystów Plastyków „Rzut” w Toruniu, 1953

Proporzcyk z Pracowni Artykułów Pamiątkarskich Franciszka Doleckiego z ulicy Podmurnej 1 w Toruniu, 1968

Nóż do kopert z Kopernikiem, 1973

Okładka katalogu „Copernicana Cepelia”, CPLiA, 1973

Pamiątki zagraniczne

Marmurowy przycisk do papieru, Nowy Jork, USA, 1973



Plastikowy przycisk do papieru, Nowy Jork, USA, 1973



Zegarek na rękę z Mikołajem Kopernikiem na tarczy, Nowy Jork, USA, 1973



Plakietka pamiątkowa polonii amerykańskiej, USA, 1973



Znacek okolicznościowy noszony przez członków Narodowego Komitetu Obchodów 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika i uczestników uroczystości zorganizowanych przez Uniwersytet w Kabulu, Afganistan, 1973

Zapinka do krawata i spinki do mankietów, pamiątki okolicznościowe rozpowszechniane przez konsulat polski w Afganistanie z okazji 500-lecia urodzin astronoma, Kabul, Afganistan, 1973



Kufel gliniany z astronomami, NRD, 1973

Koszulka okolicznościowa, Szkoła Polonijna im. Mikołaja Kopernika, Adelajda, Australia



Fragment wystawy w Domu Mikołaja Kopernika

Narodziny i śmierć, czyli biografia rzeczy

Zanim produkty z astronomem zaczęły ukazywać się w setkach tysięcy egzemplarzy, były związane z chatupniczym ciągiem tworzenia obiektów, np.: drewnianych figurek, kilimów rękodzielniczych czy biżuterii. Pojedynczo w postaci jednorazowych rzutów produkcyjnych, kierowano je do sprzedaży często jako rzeczy użytkowe, np.: temperówki, zeszyty, linijki, zakładki, pocztówki Zakładu Produkcyjnego FOT-PAM, do zakupu w sklepach CPLiA lub w RUCH-u. Rzadko tworzone też zupełnie wyjątkowe przedmioty powstałe np. w ramach konkursów dla artystów ogłaszanych w latach 70. XX w., lecz nie są one rozpatrywane w kategorii pamiątek. Wszystkie te obiekty przypominają o sobie wspólną

ideą i wizerunkiem. Powstały jako pamiątki i to był ich pierwotny kontekst kulturowy. W cyklu swego życia, w perspektywie długiego trwania, służyły także ku innym celom: do pisania, jako prezent, zdobycz, element kolekcji czy jako przedmiot ozdobny. Życie zakończyć mogą na śmietniku, zapomniane, zniszczone, oddane. Mogą jednak i na nowo się narodzić u innego posiadacza. Interpretacja i badanie znaczenia tych przedmiotów daje niemal nieskończone możliwości. Informacje na temat ich losów daje częściowo inwentarz, w którym przeczytać możemy nie tylko o właścicielach, ale także o miejscach ich sprzedaży, wartości i o sposobie włączenia ich do muzealnych zbiorów.



Proporczyki z wydarzeń kopernikańskich roku 1973

W kiosku
i w sklepie

Gabelin z postacią
Mikołaja Kopernika,
proj. Zofia Thorek,
1967



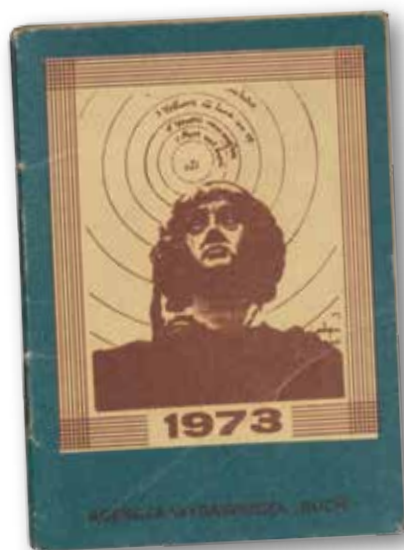
Torba papierowa,
Biuro Wydawnicze
RUCH Warszawa, 1973



Temperówka
z Kopernikiem, RUCH,
1973



Kalendarzyk
kieszonkowy, RUCH,
1973



Klepsydra drewniana,
CPLiA, 1973



Plakieta gliniana na
rzemyku, CPLiA, 1973



Plakietka gliniana,
CPLiA, 1973

Puzderko drewniane
Rok Kopernikowski,
CPLiA, 1973

Kupon tkaniny
z Mikołajem
Kopernikiem,
I. 70 XX w.

Figurka z filcu,
proj. Maria Hulicka, CPLiA,
1973

Szklanki do
zimnych napojów,
rozpowszechniane
przez sklepy
gospodarstwa
domowego, 1973

Etui do okularów,
CPLIA, 1973



Puzderko skórzane,
1973



Gra planszowa
Turniej Kopernikowski,
Wydawniczo-
Oświatowa
Spółdzielnia Inwalidów
„Wspólna Sprawa”,
1973



Notes
z metaloplastyką,
Zakłady Włókien
Sztucznych „Elana”,
1973



Kufel gliniany, CPLIA,
1973



Piórnik szkolny
skórzany z numerem
patentu PRL, 1973



Świeca kopernikańska
z pomnikiem
toruńskim, 1973



Świeca kopernikańska
owalna, 1973



Torba papierowa
500-lecie urodzin
Mikołaja Kopernika,
Miejski Handel
Detaliczny, 1973

Torba papierowa na
Rok Kopernikowski,
Miejski Handel
Detaliczny, 1973

Torba papierowa na
Rok Kopernikowski,
Wojewódzkie
Przedsiębiorstwo
Handlu Artykułami
Papierniczymi
i Sportowymi, 1973

Torba papierowa
Rok Kopernikowski,
Centrala Rolnicza
Spółdzielni
„Samopomoc
Chłopska”, 1973

Papier pakowny na
Rok Kopernikowski,
Miejski Handel
Detaliczny, 1973

Papier pakowny na
Rok Kopernikowski,
Miejski Handel
Detaliczny, 1973

**Pamiątki Roku
Kopernikańskiego
1973**

Plakietka z Kopernikiem
metaloplastyka,
Spółdzielnia Pracy
Przemysłu Ludowego
i Artystycznego
im. Wyspiańskiego
w Krakowie, 1973



Plakietka
z Kopernikiem,
Rzemieślnicza
Spółdzielnia
Zaopatrzenia
i Zbytu Mechaników
i Optyków, 1973



Plakietka prof.
Wilhelminy
Iwanowskiej, 1973



Plakietka płócienna
z metaloplastyką,
Spółdzielnia Pracy
Przemysłu Ludowego
i Artystycznego
im. Wyspiańskiego
w Krakowie, 1973



Metalowy talerzyk
z Kopernikiem, XI
Ogólnopolski Turniej
Tenisowy, proj.
Franciszek Dolecki,
Toruń, 1968

XXV Międzynarodowy
Jubileuszowy Wyścig
Kolarski,
proj. Franciszek
Dolecki, Toruń, 1968

Lupka filatelistyczna,
Krajowa Wystawa
Filatelistyczna
„Torphilex
Copernicana 73”,
1973



Zapałki
Międzynarodowy Rok
Kopernikowski, 1973

Metalowy talerz
z zabytkami Torunia,
proj. Franciszek
Dolecki, Toruń, 1973

Plakietka Kopernik
z konwalia
metaloplastyka, 1973



Pudełko zapalek,
Krajowa Wystawa
Filatelistyczna
„Torphilex
Copernicana 73”,
Poznań, 1973



Ołówek „Rok
Kopernikowski”, 1973

Godne widzenia

Obchody urodzin Kopernika były ważne dla społeczności lokalnej znacznie wcześniej, niż zakrojone na szeroką skalę obchody Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1973 r. Pamiątki z kolekcji przypominają, jak odświętnie przebiegały już uroczystości 19 lutego 1873 r., gdy uczestnicy celebrujący 400. rocznicę gromadzili się celem wzięcia udziału w odczycie przy ul. Wielkie Garbary nr 277/B. Okolicznościowy bilet na odwrocie wskazywał ponadto miejsca „godne widzenia” z informacją, iż do obchodów dołączali także emigranci, m.in. Wiktor Brodzki z Rzymu, który na okoliczność jubileuszu przesłał do Torunia posąg i popiersie Kopernika. Zachowany z tego roku niemieckojęzyczny program wylicza wszystkich członków komisji obchodów, opisuje punkty programowe rozłożone na dwa dni – wtorek i środę, wśród których przewidziano występ chóru czy pochód z pochodniami. Uroczystości zamykała wystawna uczta z lodami serwowanymi na deser, o których wspomina eleganckie menu. Być może w tym czasie powstał także pamiątkowy XIX-wieczny kufel ceramiczny z napisem *Copernikus Bräu Thorn*. W zbiorach znaleźć można także klisze drukarskie. Pochodzą one z jubileuszowego wydania dzieła *Nicolai Copernici Thorunensis de Revolutionibus Orbium Coelestium Libri VI*, wydrukowanego w Toruniu w 1873 r. Zostały one wykonane z miękkiego drewna lipowego. Ryciny na ich podstawie pochodzą ze stron: 106, 257 i 358.

Kolejnymi muzealiami są: niewielka metalowa poduszczeczka do tuszu pieczętnego z ok. 1923 r. z warszawskim pomnikiem astronoma i sygnowana inicjałami właściciela drewniana papierośnica z monumentem toruńskim. Z lat 30. XX w. pochodzą pudełka Polskiego Monopolu

Tytoniowego. W ich środku znajdziemy Kopernika z płótna autorstwa Jana Matejki. Warto wspomnieć również małą formę rzeźbiarską z czasów II wojny światowej, wykonaną prawdopodobnie przez więźnia obozu koncentracyjnego, według portretu gołuchowskiego. Równie osobisty jest blaszany minikalkulator KOPERNIK z prywatną dedykacją „dla najukochańszego tatusia” z 1953 r. Na lata 60. XX w. przypada natomiast powstanie kilku form glinianych: wazonika naściennego z Włocławskich Zakładów Fajansu im. Rewolucji 1905 roku we Włocławku oraz kasetonu z głową Kopernika ze Spółdzielni Pracy Twórczej „Plastyka” w Warszawie.



Bilet na odczyt, awers i rewers, 1873



Program obchodów rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, 1873

Menu wystawnej kolacji rocznicowej, 1873

Poduszczeczka do tuszu z warszawskim pomnikiem Kopernika, ok. 1923

Kufel z napisem *Copernikus Bräu Thorn* oraz klisze drukarskie 1873

Pudełko po cygaretkach „Kopernik”, Polski Monopol Tytoniowy, l.30 XX w.



Pudełko po tytoniu, Polski Monopol Tytoniowy, l.30 XX w.



Butelka po „Oranżadzie Kopernika”, Sułtan i Spółka - Parowa Destylarnia likierów i wódek, Toruń, l. 20 XX w.



Mała forma rzeźbiarska - Kopernik według portretu gołuchowskiego, l.40 XX w.



Oprawka na ołówek z pomnikiem toruńskim, l.40 XX w.



Minikalkulator KOPERNIK, Szylidy Toruń, l.50 XX w.



Kaseton z głową Mikołaja Kopernika, proj. Danilew (?), 1966



Osiem kadrów

Na drukach ulotnych i reklamowych Mikołaj Kopernik, jako patron, gości często tak imieniem, jak i podobizną. Jest poważny i profesjonalny w związku ze szpitalem, któremu patronuje; dynamiczny jako patron korporacji taksówkarskiej; jest wreszcie koneserem włoskiej kuchni na reklamach pizzerii. Promował już pierniki, miody pitne, wódki i piwa, kina, zjazdy, kongresy i uniwersytet. Wizerunek astronoma jest chętnie interpretowany, a inspiracja Kopernikiem lub jego kultem owocowała powstaniem wielu niematerialnych pamiątek – dzieł kultury popularnej. Na karty komiksu zaprosił astronoma Jerzy Henryk Chmielewski (autor projektu), który w latach 70. XX w., we współpracy z Mieczysławem Kościelniakiem (autor, wykonawca), stworzył osiem kadrów, czyli osiem rysunków w tuszu,

stanowiących jeden odcinek przygód astronoma (Mt/Gr/8142).

Do dziś na dużym i małym ekranie żywot astronoma wspomniany był tylko raz, w obrazie fabularnym Kopernik w reżyserii Ewy i Czesława Petelskich z 1972 r. W kolekcji pamiątek znajduje się wiele obiektów z planu: rekwizyty, stroje, oryginał taśmy filmowej, scenopis, a także autografy i fotosy z filmu. Kopernik w tym obrazie miał twarz Andrzeja Kopiczyńskiego w czerwonej kamizeli.

W 2009 r. na ekrany kin weszła animacja Gwiazda Kopernika. Scenopis filmu w reżyserii Zdzisława Kudły i Andrzeja Orzechowskiego również jest w zbiorach pamiątek Domu Mikołaja Kopernika.



Komiks z Mikołajem Kopernikiem, proj. Jerzy Henryk Chmielewski, autor Mieczysław Kościelniak

Fragment listy montażowej i ulotka do filmu Mikołaj Kopernik w reż. Ewy i Czesława Petelskich, 1973

Gorące suweniry i smutne oczy Kopernika

Kopernik od 1973 r. pojawia się w kulturze popularnej coraz częściej, aż w końcu jego wizerunek zaprzęgnięto w wozu z romantyzmu handel suwenirami. Dziś astronom spogląda na nas z niemal każdego stoiska z pamiątkami w Toruniu i innych miastach kopernikańskich. Umasowienie produkowania i wciągnięcie

Kopernika w bezwzględne tryby przemysłu pamiątkarskiego sprawiają, że obiekty sprzedery taśmowej produkcji wciąż mają sentymentalną wartość i jeszcze większy czar. Nie mylmy wspaniałych pamiątek z suwenirami, rzeczy ku pamięci z rzeczami nam zbędnymi!

Najbrzydszy Kopernik na świecie

Lata 90. XX w. to rozpasanie drobnych form pamiątkarskich, zupełnie jakby na każdym naparstku czy dzwonku oczywistym musiał być Kopernik – mistrz ściegu i ludwisarstwa. Portfeliki, zakładki, kubeczki, zapalniczki, korkociąg, figurki z gipsu. Dziś jeszcze wstydlive, zamknięte w szufladach, jutro być może już interesujące dla dzieci i wnuków? Z biegiem czasu pamiątki trafiły pod otwórki projektantów, plastyków, grafików zaangażowanych i po szkołach wyższych, choć ze straganów wysypują się wciąż magnesy z Państwa Środka.

A jakie pamiątki z Kopernikiem zostaną po nas? Formy tego jak pamiętamy nie są już tak oczywiste, nie zawsze bowiem są już tylko rzeczowe. Czy nasz pomysł na upamiętnienie astronoma wydaje nam się lepszy, poważniejszy albo ciekawszy niż ten sprzed dekad?

Przyjdzie to ocenić za kolejnych 50 lat. Postarajmy się zostawić na tę pamięć wolne miejsce.

Kolorowe popiersie Kopernika, „Malpin” S.C., Gdynia, 2013

Szklana kula z Kopernikiem, „Malpin” S.C., Gdynia, 2013



Portfelik skórzany z Kopernikiem, „Malpin” S.C., Gdynia, 2015

Magnes - medal z wizerunkiem Mikołaja Kopernika, 2015

Ilustracja na plastiku, 1999

Butelka do wódki COPERNICUS, Zakłady Przemysłu Spirytusowego „POLMOS” w Toruniu, 1999

Naparstek porcelanowy z Kopernikiem, 2013

Opakowania szamponu i mydélko z „Hotelu Kopernik” w Toruniu, 2001



Fragment wystawy w Domu Mikołaja Kopernika





Pamięć bardzo rzeczowa

Wystawa pamiątek
kopernikańskich

ISBN 978-83-66208-37-7



9 788366 208377